

KRÓNIKA

RAKÓCZY ROZÁLIA

AZ ORSZÁGOS HADTÖRTÉNETI MÚZEUM KIÁLLÍTÁSAI

A Képtár bemutatkozó kiállítása

1977. áprilisában új kiállítási teremmel gazdagodott fővárosunk: megnyílt az Országos Hadtörténeti Múzeum udvarán álló műemléképületben a Képtár.

A Honvédelmi Minisztérium és a Művelődésügyi Minisztérium közös szervezésében évek óta számtalan alkotást mutattak be a szakmai zsüri és egy szűkebb látogató közönség előtt „A mi hadseregünk” képzőművészeti pályázat résztvevői. A pályázat kiírásakor a Magyar Néphadsereg Központi Klubja laktanya-látogatásokat szervezett, a jelentkező művészek hadgyakorlaton vehettek részt és megtekintették a Katonai Stúdió Néphadseregünk mindennapjairól készült filmjeit. A beérkezett művek közül előzsüri válogatta azokat az alkotásokat, amelyek a Magyar Néphadsereg Központi Klubjában a pályázati kiállításra kerültek. A kiállított műveket neves művészekből és kritikusokból álló bíráló bizottság rangsorolta, és ítélte oda a Honvédelmi Minisztérium, a Művelődésügyi — majd jogutódja, a Kulturális — Minisztérium és a Kommunista Ifjúsági Szövetség díjait.

Mindez — annak ellenére, hogy a pályázat nyilvános volt — zárt ajtók mögött történt, hiszen a képzőművészetet kedvelő és tárlatlátogató közönség alig értesült a Központi Klubban megtekinthető kiállításról. A Honvédelmi Minisztérium által megvásárolt képek a díjkiosztó ünnepség után már nem kerültek kiállításra. E művészeti alkotások hozzáférhetővé tétele érdekében a Politikai Főcsoportfőnökség úgy határozott, hogy az anyagot állandó kiállítás céljára véglegesen az Országos Hadtörténeti Múzeumnak adja. Az anyagból most kiállított válogatás jobbára a legutóbbi pályázaton szerepelt gyűjteményből való.

A kiállítást április 22-én Aradi Nóra, a művészettörténettudományok doktora, a következő szavakkal nyitotta meg: „Fontosnak tartom azt a tényt, hogy mai művészeti életünkben jelentős alkotóként számon tartott művészek képei múzeumi otthont kaptak. Művészettörténeusként számomra érdekesek a téma formái, tartalmi, stílárius változásai: jelentős lépésnek tartom, hogy a hadseregre koncentrált témák, amelyek néhány évtizede még a maguk életét élték a képzőművészetben, most beolvadtak az egészbe.”

A hadsereg és háború a képzőművészetnek szinte születése óta témája; a századfordulótól kezdve pedig — de különösen az első világháború idejéről — a művészeti alkotásokon egyre gyakrabban tűnik fel a haditechnika is. A technikai eszközök közül a repülőgép, amely 1917-ben jelent meg először mint képzőművészeti motívum, az 1936-os madridi, de különösen az 1937-es guernicai kegyetlen bombázástól kezdve a többi haditechnikai eszköz jelképi jelentőségét háttérbe szorította. De bármely rekvizitum jelent is meg egy-egy képzőművészeti alkotáson, óhatatlanul háborús képzeteket keltett. Mai korszakunk, a technikai fejlődés azonban mindennapjainkhoz hozott közel olyan eszközöket — a lokátort, a helikoptert stb. —, amelyek korábban csak háborús tevékenységhez kapcsolódtak.

Ez a kiállítás — bár hadseregünk mindennapjait, haditechnikai eszközeit mutatja be olyan alkotásokon keresztül mint *Lukoviczky* Endre díjazott „Sorozatvetők ösztüze”, *Tölg Molnár* Zoltán „Utászok” vagy *Bényi Árpád* „Lokátorkezelők” című műve — mégis, katonáink öntudatos szolgálatvállalásán kívül, még pontosabban amellett, a békés építőmunkát szimbolizálja. Csak a nyugodt béke, biz-

tenség körülményei között születhettek meg *Bálványos* Huba, *Somos* Miklós, *Gerzson* Pál, *Papp* György alkotásai az építő katonákról, avagy *Sugár* Gyulának a kiállítás főfalán elhelyezett nagyméretű montázsképe „A bélapátfalvai cementgyár építése”.

Ugyanezt mérhetjük le a Képtárat látogató tizen- és huszonevűek — akik az eljövendő nemzedék gerincét alkotják — vendégkönyvi bejegyzéseiből is: „Egy-két kép megfogott bennünket, ahogyan a békében élő katonák életét mutatja be. Reméljük, hogy az elkövetkezendőkben sem kell más témát választani”, „Nagyon tetszett a kiállítás, mert sok szép élethű képet örökít meg a mai ifjúságnak a háborús évekről” és „A régi háborús éveket nagyon jól tudták ábrázolni”. És itt a bejegyző szakmunkástanulók nem *Szunyoghy* András „Dózsa” sorozatára vagy *Somogyi* Győző „Szolnoki vasút 1848” című munkájára gondoltak, hanem a számukra már messzi történelmet jelentő „Partizánciklus”-ra (*Czinke* Ferenc grafikája).

A szép és komoly témához illő környezetet választott a Múzeum, amikor a kiállítást az udvaron álló műemléképületben helyezte el. Amikor II. József rendeletének nyomán a ferences barátok a 18. század végén elköltöztek Budáról, elhagyott káposztáskertjeiket a Helytartótanács lefoglalta, hogy a már 1696 óta itt álló laktanyaépületet kibővítsék. Valószí-

nű, hogy ekkor emelték az udvar északi sarkában az eredetileg istállónak szánt épületet. Az 1810—1817-es térképek már meglevőnek tüntetik fel. Az épület — századunkig tartó — többszöri átalakítása eklektikus külsőt eredményezett, tizenötmezős csehsüvegboltozatú belső tere azonban ma is eredeti formájában áll fenn.

A korábbi — már túlhaladottá vált — kiállítás lebontásával, a teret leszűkítő faburkolat eltávolításával megfelelő helyiséget lehetett kialakítani az — egykori boxokat elválasztó — márványlabazatos oszlopsorok érintetlenül hagyása mellett. A falat mintegy két méter magasságig borító, fakeretre feszített rusztikus zsákvászon semleges hátteret ad, a világítás kitűnő megválasztása pedig fokozza a belső tér harmóniáját.

A kiállítás részletes értékelése — úgy véljük — művészettörténetesek feladata. Az Országos Hadtörténeti Múzeum a Képtár megnyitásával — további bővítésével, újabb pályázatok képeinek kiállításával, az anyag állandó frissítésével — vállalt feladatának: hogy bemutassa, népszerűsítse és az utókor számára megőrizze mai magyar képzőművészetünk ezen alkotásait, eleget tett és tesz a jövőben is. És ez nem kevés.

Az anyagot a kiállítást rendező Kottra Györgyi tudományos munkatárs válogatta; a kivitelezési munkák irányítója a Múzeum Kiállítási Osztálya volt.

Vadász- és céllövő fegyverek

Első pillantásra meghökkentően nem hadtörténeti múzeumba illő tárgyak fogadják az évek óta fennálló és nagysikerű fegyvertörténeti kiállításra látogatókat a Hadtörténeti Múzeum földszinti folyosóján: a Budai Lövész Egylet célköre, a Budai Polgári Lövélde névkönyve, a 200 éves Budapesti Polgári Lövészegyesület országos díszlövészt megnyitójára — 1896. június 13-ára — készült díszalbuma, a Király-lövészt 1864-es emlékérmé s ismét egy célkör, amely József nádort e veretes szavakkal dicsőíti: „Érdemeid ragyogó fényben tündöklenek a hon' Tiszta egén, 's örökös hála kísérni neved'! Üdvözöl s tisztelve köszönt a' pesti lövészt, És versenygve siet tűzni fejedre babért!”

E figyelemfelkeltő tárgyak magyarázatát néhány lépéssel odébb kapjuk meg: a Múzeum az utóbbi években örvendetesen megszaporodott vadász- és céllövő fegyverekből válogatott össze mintegy 180 darabot új, állandó kiállítására.

Bár az első tárló felirata arról tájékoz-

tat, hogy a vadászfegyver az ember legősibb munkaeszközei közé tartozott, a létfenntartás eszköze volt, a kiállításon a vadászat mint foglalkozás, mesterség, sport, másodlagos szerepet kapott. A fegyvereket a kiállítás rendezői — Pongó János tudományos főmunkatárs és Lugosi József főhadnagy, tudományos munkatárs — elsősorban fejlődéstörténeti szempontból mutatják be.

Néhány korai vadászfegyver után láthatjuk az első dörzskerekes vadászpuskákat reprezentáló darabokat, majd egy 18. századi, 14 mm-es, spanyolkovás, gazdagon díszített fegyvert, az 1820-as évektől használt, csappantyús elsütőszerkezettel készült, huzagolt, vagy sima csővű puskákat, s az itáliai típusú ütőkerekes vadászpuska egy szép, a 17. század második feléből származó példányát. Különlegesség a Lorenzoni-féle többlövetű puska, amelyből itt egy, a 17. század végéről, 18. század elejéről származó korai darabot láthatunk.

Az Augustin-rendszerű gyutacsosok mellett szélpuskák sorakoznak a következő vitrinben, s még egy — vadászatra is használt — fegyver, az 1840-es évekből származó katonai növendékpuska.

Megtanulhatjuk a kiállításon a hátultöltős fegyverek osztályozását; golyós, madarászó, sörétes válfajokkal ismerkedhetünk. Gazdag választékot találunk török, német, bajor, olasz, osztrák, angol változatokból, szerb Mauser-puskákból és a közismert Flobert-ekből. Kiegészítésként láthatjuk a golyós tölténytárat, a vadászegyleti emlékérmeket, Hubertus-érmeket. Napjaink emléke: jelvények az 1971-es Vadászati Világkiállításról.

Táblázat mutatja a sörétes vadászfegyverek fajtáit, szerkezetüket, a csőfuratok méreteit. Alatta maguk a fegyverek: belga 16-os, 20-as, magyar 32-es vadászpuska — ez utóbbi felirata „Kirner József cs. és kir. udvari puskaműves Budapest”. Ugyanitt találjuk napjaink „használati” fegyvereit, az 1955-ben készített külsőkakasos, alsókulcsos Bajkál, a magyar 16-os külsőkakasos, felsőkulcsos Hunor (1965), és a szintén magyar 12-es, de belsőkakasos, felsőkulcsos Hunor puskát.

A vadászfegyverrész utolsó tárlójában sörétes ismétlő és sörétes öntöltő puskákat látunk töltényöv, fogolyagaték és a honvédelmi miniszter tiszteletdíj-serlegének (1927) társaságában.

A kiállítás második része céllövő fegyvereket mutat be; az első lövészegyesületét és napjaink olimpiai bajnokáét.

Az első lövészegyesületeket a feudális urak hatalmaskodásai ellen védekező városi polgárok alakították — bár a tűzfegyverrel való gyakorlattal kezdete korábbra, a 14—15. századra nyúlik vissza —, az egyletek tevékenysége az idők folyamán mindinkább sportjellegűt öltött. Ezt a szervezett tevékenységet reprezentálják a tárlóban elhelyezett tárgyak,

mint a Pesti Lövész Társulat Évkönyve 1876-ból, korai céllövő érmek, versenyszabályzatok. Itt láthatjuk századunk sportjelvényeinek, céllövő puskáinak társaságában a legeredményesebb magyar versenyzők névsorát 1912-től 1959-ig. Majd bajnokaink — Prokopp Sándor (1912. Olimpia), Budai László (1939. VB), Hammerl László (1964. Olimpia) — képei céllövő puskák, pisztolyok között.

A következő vitrin anyaga időben részben visszakanyarodik, a 17—19. századi franciakövés céllövő pisztolyokat mutatja be, ezek mellett 19—20. századi egylövetű hátultöltős gyakorló pisztolyok láthatók.

Egy tárló Takács Károly olimpiai bajnokunk három nagyszerű győzelmének állít emléket, fényképek és személyes tárgyak között bemutatva német 5,6 mm-es Walther olimpiai gyorslövetű pisztolyát, amellyel 1952-es olimpiai győzelmét aratta.

A továbbiakban a töltények és tölténygyárak sokféleségét jelző tarka dobozok mellett megismerhetjük a 12-es tölténygyártási folyamatát is.

A vitrinsort záró két utolsó tárlóban szép faragású lőporszarukat, adagolókat, különböző lőportartókat és a 17. századból származó mives vadászkeséket láthatunk.

A kiállítás régi igényt elégít ki, a vadászat és céllövő sport lelkes hívei, művelői, de diákok százai is érdeklődéssel szemlélik a tárlatot. Az eddig jobbra kihasználatlan folyosórész ötletes, zárt beépítése mutatja azt is, hogy egy korábban nem múzeumi célokat szolgáló épületet miként lehet és kell kiállításra alkalmassá tenni.

A kiállítást Kiss Lajos vezérőrnagy, a Magyar Honvédelmi Szövetség főtitkára 1977. május 13-án nyitotta meg.

„Miniatur” kamarakiállítás

A Hadtörténeti Múzeum kiállításai közül az egyik legkisebb, de minden bizonnyal a legdekoratívabb az 1977. augusztusában nyitott porcelánbemutató. Bár a porcelánok mellé helyezett másik vitrinben egy 20. század eleji tábornoki díszöltözet vonja magára a figyelmet különböző korokból származó katonasapkák és csákók társaságában, a főszerep a porcelán katonáké.

A bemutató legrégebb darabja a 18. század közepén alapított frankenthali porcelán-manufaktúra egyik korai alko-

tása (1762—1795), a Pipázó huszár. Kiállításában, színezésében hasonlóan szép iparművészeti munka a meissenai Porosz huszár (porcelánjegye alapján 1818—1860 közötti). Legérdekesebb és kétségkívül egyedi munka az a hatalmas váza, amelyet a wagrami ütközetben való részvétele emlékére tartott 1834. június 6-i három zászlóavatásra készítettett Berlinben a 42. gyalogezred.

Kevésbé értékesek, viszont igen korhűek a 19. századi uniformisba „öltöztetett” sitzendorfi porcelán katonák (20.

század elején készült darabok): az Ulánus tisztt, az Angol könnyű gyalogos, a Királyi ír lóvészek tamburmajorja és a többiek.

Hazai porcelánművészetünket a közismert herendi Kardját néző huszár, Kis-

faludi Strobl Zsigmond alkotása képviseli.

A Múzeum csak néhány éve kezdett porcelánfigurákat vásárolni; a gyűjteménynek még nem nevezhető anyagból a legszebb darabok kerültek a kiállításra.